

Ve své práci se pokusím nastínit některé aspekty problematiky zjišťování skutkového stavu, konkrétně problematiku různého pojetí formální a materiální pravdy. Téma je to podle mého názoru aktuální, neboť v současném rychle se měnícím právním řádu České republiky se snaha po urychleném návratu mezi vyspělé právní kultury mnohdy nesetkala se stejným úsilím po teoretickém zdůvodnění té či oné právní úpravy. V zásadě stejný závěr lze učinit podle mého názoru o procesu sblížení českého práva s právem Evropské Unie.

Otázkami pojetí formální a materiální pravdy se ve své judikatuře zabýval několikrát i český Ústavní soud, přičemž ne všechny jeho závěry lze bez kritických připomínek přijmout. Jako příklad uvedu nálezný Ústavního soudu v kauze navrácení zámku Opočno, kde základem odůvodnění ÚS bylo tvrzení, že česká právní úprava občanského soudního řízení neopouští ani ve sporném řízení tzv. zásadu materiální pravdy, jejíž dodržování je předpokladem pro dosažení účelu soudního řízení, totiž zajistit spravedlivou ochranu práv a oprávněných zájmů účastníků řízení.⁴ Pojetí formální a materiální pravdy s sebou nese přirozeně řadu filosofických aspektů. Samotný pojem pravdy je předmětem zkoumání filosofie, konkrétně filosofické disciplíny ontologie. Problematikou poznatelnosti se zabývá teorií poznání, nazývaná též epistemologie nebo gnoseologie.

V práci se zabývám i aspekty logiky, neboť jak je dále nastíněno, to, co je obecně nazýváno hledáním pravdy v procesu, je ve skutečnosti hodnocení pravdivosti důkazů provedených soudem. S těmito otázkami souvisí i některé zajímavé aplikace statistických a pravděpodobnostních metod v judikatuře USA, které se staly předmětem akademické diskuse.

Přesto není možné úlohu filosofické metodologie při řešení právních otázek přeceňovat. Lze souhlasit s názorem, že „v otázkách pravdy není filosofie procesnímu právu příliš nápomocna“⁵. Je tomu tak podle mého názoru proto, že zkoumaná problematika se v právu významně odlišuje pro svůj praktický charakter.

Historické aspekty popsané v 5. kapitole popisují vývoj a rozdílné chápání formální a materiální pravdy od počátků existence procesního práva, s důrazem na pojetí v průběhu 19. a 20. století. Význam historického ohlednutí vnímám v tom, že po čtyřicetiletém období, kdy materiální a formální pravda byly chápány v duchu komunistické ideologie jako vůdčí procesní principy, změny právního řádu vyžadují bližší zkoumání a návrat ke klasickému pojetí.

Po teoretické části se v práci zaměřím na projevy pojetí formální a materiální pravdy v platném právu a judikatuře. Nejprve se budu věnovat aspektům ústavněprávním a poté některým institutům civilního a trestního řízení.